

Barbara Šatej*

Izpod peresa slovenskih ustvarjalk na Goriškem med obema vojnama¹

Knjižne publikacije

»Če se meri kultura naroda ne po tistem, kar so njih najboljši sinovi ustvarili, ampak po tem, v koliki meri se med množico pojavlja žeja po duševni hrani, to je po knjigi, se smemo danes prištevati med najkulturnejše narode Evrope. Od nas samih zavisi, da bomo to zavest ohranili tudi v bodoče«,²

je leta 1927 zapisal pisatelj in urednik France Bevk, ki je v popisu knjižnih izdaj, ki so izšle v slovenskem jeziku v Julijski krajini,³ naštel številčno visoko knjižno produkcijo. Goriški Slovenci po prvi svetovni vojni niso ostali samo brez domov, ampak tudi brez matične domovine. V novi državi Italiji, v kateri so njihovi stari nasprotniki postali vladajoči narod, je bilo treba na novo zagrnati gospodarstvo ter obuditi kulturno in društveno življenje, in to v okrnjenem številu, kajti del prebivalstva, med katerimi so bili tudi tisti, ki so bili pred vojno dejavno vključeni v javno goriško življenje, se ni smel, ni mogel ali ni želel več vrniti na Goriško.⁴ Ker je bil z novimi mejami, ki so Primorje ločile od matične domovine, iz različnih razlogov praktično onemogočen dotok slovenskih knjig iz Jugoslavije,⁵ so morali za slovensko tiskano besedo, ki je bila ena od temeljev ohranjanja slovenske narodne identitete, poskrbeti sami. Založništvo knjig sta v goriškem prostoru v večji meri prevzeli

* mag. Barbara Šatej, prof. zgod. in dipl. bibl., bibl., Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Aškerčeva 2, barbara.satej@ff.uni-lj.si

1 Za pomoč in sugestije se zahvaljujem redni prof. dr. Marti Verginelli in znanstvenemu svetniku dr. Branku Marušiču. Hvala tudi Goriški knjižnici Franceta Bevka, ki mi je omogočila vpogled v zapuščino Davorine Bevka.

2 Bevk, *Slovenske književne izdaje*, str. 54.

3 Po prvi svetovni vojni so italijanske oblasti nekdanje avstrijsko Primorje preimenoval v Julijsko krajino, katerega del je bila tudi Goriška.

4 Več o begunstvu gl. zbornik *Begunci: slovenski begunci s soške fronte*. Nova Gorica: Goriški muzej, 2016.

5 Govorimo o t. i. prvi Jugoslaviji v času med obema vojnama.

dve založbi, ki sta smeli svojo dejavnost okrnjeno nadaljevati tudi po letu 1927, ko je bila prepovedana javna uporaba slovenskega jezika in domala ves slovenski periodični tisk. To sta bili leta 1919 ustanovljena Goriška matica⁶ in leta 1924 organizirana Goriška Mohorjeva družba.⁷ Nekaj del v slovenskem jeziku je izšlo tudi pri Katoliški knjigarni, Katoliški tiskarni, Narodni knjigarni v Gorici, književni založbi Sigma ali samozaložbi. Z nastopom fašizma so se razmere zaostrole in tiskane izdaje v slovenskem jeziku, ki so v prvih nekaj letih po koncu vojne naraščale, so počasi usihale. Izdaja je bila dokaj omejena in podvržena strogi italijanski cenzuri. Izdajalo se je le leposlovna besedila, splošne priročnike in nabožna besedila, torej tekste, ki naj ne bi bili nevarni fašističnemu režimu. Zlasti v tridesetih letih se je preganjanje slovenskih knjig občutno povečalo. Če so že prestale cenzuro, pa je bila prava loterija uiti budnim očem fašističnih oblastnikov, ki so zaplenili vse, kar je bilo tiskano v slovenskem jeziku. Lavo Čermelj navaja, da so fašistični tajniki in karabinjerji po slovenskih vaseh samo konec leta 1928 in v začetku leta 1929 v preiskavah zaplenili 150.000 knjig Goriške matice, Goriške Mohorjeve družbe in Knjižne zbirke Luč.⁸ Tudi Vera Dostalova v junijski številki revije *Ženski svet* leta 1935 ugotavlja, da je Goriška matica za leto 1934 izdala 3 knjige z leposlovno vsebino, »*koledarja pa radi prepovedi državne oblasti ni mogla izdati [...] Goriška Mohorjeva družba je tudi izdala tri knjige, a tudi njenega koledarja cenzura še ni prepustila na knjižni trg.*« Poročilo zaključí z besedami: »*Četudi so vse te knjige skromne, vendar pomenijo radi razmer, v katerih nastajajo, za Slovence v Italiji mnogo.*«⁹ Knjižna bera, med katero se je znašel tudi ilegalni tisk,¹⁰ je bila res bolj skromna, toda toliko bolj dobrodošla in skrbno varovana.

Med izdanimi publikacijami, ki so izšle v goriškem prostoru v obravnavanem času, so prednjačili moški avtorji. Manjši delež so predstavljala izdana dela ženskih posameznic, ki so jih uredništva domačih založb uvrstila v svoje programe. V primerjavi s sonarodnjakinjami čez mejo so bile goriške Slovenke veliko manj produktivne, kar pa je bilo glede na dane razmere in okoliščine razumljivo.¹¹ Kot pomoč pri pregledu izdanih del

6 Več gl. *Zbornik Goriške matice*.

7 Več gl. Klinec, Rudolf, *Zgodovina Goriške Mohorjeve družbe*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1967; *Zbornik ob 50-letnici Goriške Mohorjeve družbe: 1924–1974*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1974; *Družba sv. Mohorja: Celovška, Celjska in Goriška Mohorjeva v slovenskem kulturnem prostoru: (1851–1995)*. Celje; Celovec; Gorica: Mohorjeve družbe, 1996; Bratuž, Lojzka, *Iz primorske kulturne dediščine*. Gorica: Goriška Mohorjeva, 2008, str. 191–196.

8 Čermelj, *Slovenci in Hrvatje*, str. 139. Gl. tudi: Marušič, Branko, *Primorski čas pretekli*. Koper: Lipa, 1985, str. 219–227.

9 Dostalova, *Izdanja goriških družb*, str. 140.

10 Več gl. Bolčič, Milan, *Prosvetno delo v ilegali od leta 1927 do velikih aretacij. Prosvetni zbornik 1868–1968*. Trst: Slovenska prosvetna zveza, 1970, str. 230–233; Colja, Nastja, *Slovenske ilegalne mladinske publikacije v Trstu in Gorici (1927–1940) = Pubblicazioni giovanili clandestine slovene a Trieste e Gorizia nel periodo 1927–1940*. Diplomsko delo. Università degli studi di Trieste, Facoltà di lettere e filosofia, 1996.

11 Na jugoslovanskih tleh je v medvojnem obdobju poleg številnih založb, ki so izdajale dela ženskih avtoric, delovalo kar nekaj ženskih založb. V Ljubljani je bila daleč najbolj uspešna založba Belo-modra knjižnica, ustanovljena 1927. leta. Njen glavni cilj je bil izdajati dela tistih pisateljic in pesnic, ki so jih ostale založbe zavrnille. Založba Belo-modra knjižnica, ki ji je predsedovala Minka Krofta, članica Splošnega slovenskega ženskega dru-

ženskih avtoric služijo bibliografski pregledi izdanih knjižnih publikacij v Julijski krajini med obema vojnoma, ki jih je v reviji *Luč* v medvojnem času pripravljala njen urednik France Bevk.¹² V pregledih je zajel vso knjižno produkcijo na Goriškem, Tržaškem in Istri, treh pokrajinah, ki so bile vključene v novo provinco Julijsko krajino. Bibliografijo slovenskega tiska v Italiji med obema vojnoma je zbrala tudi Antonija Kolarič skupaj z Marjanom Pertotom. Izšla je leta 1966 pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu.¹³

Goriška matica z glavnim urednikom in največkrat izdanim avtorjem Francetom Bevkom na čelu je poleg dveh prevodov tujih pisateljic (roman *Kmetavzar* Elize Orzeszkowe¹⁴ in *Sardinske novele* Grazie Deledda¹⁵) izdala še pet priročnikov dveh domačih avtoric Gizele Ferjančič Belinger in Davorine Bratuž Bevk. In kdo sta bili dami, ki sta se s svojimi deli uvrstili na seznam izdanih publikacij?

Kar štiri priročnike je podpisala Gizela Majeve,¹⁶ s pravim imenom **Gizela Belinger Ferjančič**,¹⁷ učiteljica, publicistka in kulturna delavka, rojena 2. maja 1887 v Gorici. V letih 1898–1906 je obiskovala učiteljsiše v Gorici in uspešno maturirala, 1911 pa opravila še strokovni izpit. Po enoletnem poučevanju v Borštu je bila premeščena v Rižano, kjer so jo navdušeno sprejeli. Rižančanom je namreč po večletnih prizadevanjih uspelo dobiti dovoljenje od pristojnih oblasti, da se odpre enorazredna šola kot podružnica šole v Predloki, kamor so do tedaj pošiljali svoje otroke. Po poročanju *Edinosti* so Rižančani v dobrih dveh tednih pripravili ustrezne prostore in

»že dne 16. novembra je uradno nastopila svojo učiteljsko službo, a prišla v Rižano v ponedeljek dne 18. novembra naša prva učiteljica, veleizobražena in energična gospica Gizela Belinger. Joj, s kakšnim hrepenenjem smo jo pričakovali. Na meji občine vsprejeli so jo gg. nadučitelj iz Predloke Fr. Ferjančič, gg. odbornika Mat. Šuber in Oblak z občani, učenci in – z domačo godbo.«

Pozdravnim govorom in koračnicam je sledil obed v bližnji gostilni in zahvalni govori zaslužnim za pridobitev nove šole. Avtor dopisa v *Edinosti* je na koncu apeliral še na starše, naj otroke namesto na pašo raje redno pošiljajo v šolo.¹⁸ Gizela se je z nadučite-

štva, sodelovali pa sta še Milka Bahovec in Erna Muser, je prenehala delovati z začetkom druge svetovne vojne. Več o založbi gl. Mihurko Poniž, Katja, Knjige slovenskih pisateljic pri založbi Belo-modra knjižnica. *Jezik in slovnost* 49 (1), 2004, str. 29–41; Kramberger, Taja, *Memorija in spomin: zgodovinska antropologija kanonizirane recepcije*. Doktorsko delo. Fakulteta za humanistične študije Koper, 2009, str. 836–847, 1125.

12 Bibliografske preglede knjižnih publikacij in periodike je objavljala redno skoraj v vsaki številki zbornika *Luč*.

13 *Bibliografija slovenskega tiska*.

14 Eliza Orzeszkowa (1841–1910), poljska pisateljica.

15 Grazia Deledda (1871–1936), italijanska pisateljica in Nobelova nagrajenka za literaturo leta 1926.

16 Pri pregledu izdanih del slovenskih avtorjev, ki so izšla pri Goriški matici v času med obema vojnoma, lahko ugotovimo, da so vsi uporabljali psevdonime, kar jasno kaže tudi na takratne fašistične razmere.

17 *Primorski slovenski biografski leksikon* (v nadaljevanju: *PSBL*), s. v. »Belinger Ferjančič Gisela«.

18 *Edinost*, 30. november 1907; *Učiteljski tovariš*, 6. december 1907, str. 573–574.

ljem Franom Ferjančičem že naslednje leto poročila.¹⁹ Rodila je štiri hčerke in se nekaj let posvetila družini. Očitno zakon ni obstal, kajti po prvi svetovni vojni je Ferjančič ostal na Štajerskem, sama pa se je z otroki vrnila na Goriško. Po drugi svetovni vojni je živela v Trstu, kjer je do upokojitve še poučevala. Umrla je 19. junija 1976. Po vrnitvi na Goriško po koncu prve vojne je vse svoje sile usmerila v publicistično dejavnost. Njen glavni cilj je bil vzgoja modernega ženstva. V primerjavi z Angelo Vode, ki je za tiste čase o vlogi žene v družini in družbi zastopala revolucionarna stališča,²⁰ je Ferjančičeva v svojih pogledih le redko segla čez meje »ženskam dovoljenega«. Njena dela in tudi delovanje je ostajalo vpeto v tedanje okvire družbe. Kot učiteljica in predvsem mati je iz lastnih izkušenj in spoznanj želela pomagati ženskemu spolu s praktičnimi nasveti in koristnimi predlogi pri vzgoji otrok in pri gospodinskem delu.²¹ Strokovne članke in prevode je objavljala v listih *Mladika*, *Slovenka*, *Naš čolnič* in *Ženski svet*. Leta 1922/23 je urejala goriško *Slovenko*, sodelovala je tudi pri *Jadranci* in *Ženskem svetu*. Kot načelnica ženskega odseka prosvetnega društva v Gorici je po različnih primorskih vaseh predavala dekletom in ženam ter dekliške krožke natančno predstavila tudi v društvenem časopisu *Naš čolnič*. Nekaj predavanj je izpeljala v okviru Goriškega splošnega slovenskega ženskega društva.

Leta 1926 je pri Narodni knjigarni v Gorici izšel njen prvi priročnik na 146 straneh z naslovom *Materinstvo*. V uvodu se je pisateljica, ki se je pri pisanju opirala zlasti na lastne izkušnje, obrnila na dekleta in matere ter zapisala: »Sestavila sem to knjigo v pouk mladenkam in mladim materam le iz ljubezni do vseh otrok bodočnosti.«²² V knjigi je zaobjela čas vse od načrtovanja zanositve pa do poroda, dojenčka, zgodnje otroške dobe in otroških bolezni. Pozitivno kritiko sta prinesli *Goriška straža* in *Ženski svet*, cerkvena

19 Fran Ferjančič se je rodil 1884. v Lokavcu pri Ajdovščini. V prvi svetovni vojni je bil mobiliziran, potem se je priključil Maistrovim borcem. Še istega leta (1919) je bil odpuščen, zato je emigriral v Jugoslavijo in v Mariboru učil do leta 1934. Umrli je 1968 v Zapužah pri Ajdovščini.

20 Tipičen primer je npr. njeno delo *Spol in usoda*, ki je izšlo v Ljubljani v dveh delih konec tridesetih let in sprožilo v takratni slovenski javnosti val hudih kritik, zlasti s strani konservativnih, cerkvenih krogov, po drugi strani pa velike pohvale zlasti s strani izobraženega in naprednega ženstva. Angela Vode (1892–1985) je bila učiteljica, defektologinja, prevajalka in pisateljica, ena vodilnih predstavnic slovenskega ženskega gibanja in borka za žensko enakopravnost. Več gl. Vode, Angela, *Zbrana dela Angele Vode*. 3 knj. Ljubljana: Krtina, 1998–2000; Jeraj, Mateja, Angela Vode. *Splošno žensko društvo 1901–1945*. Ljubljana: ARS, str. 166–187.

21 Če Ferjančičevo primerjamo z Vodetovo, lahko ugotovimo, da je uporabljala preprostejši jezik, dostopen širšim krogom bralstva. V njenem pisanju se kaže vpliv krščanske vzgoje, nenazadnje je bilo tudi njeno javno delovanje povezano s krščanskimi kulturnimi društvi (kot prva načelnica je prevzela vodenje leta 1924 ustanovljenega dekliškega oddelka pri Prosvetni zvezi, v okviru katerega so na Goriškem po krščanskih načelih začeli delovati številni dekliški krožki.) Kljub temu pa se je tudi v njenih delih tu in tam pojavila napredna ali revolucionarna misel, ki je celo razburila določen del javnosti. Nekaj poskusov je bilo zaznati tudi v goriški *Slovenki*, ki jo je urejala. Glede na to, da je Ferjančičeva orala ledine na polju goriškega ženskega delovanja, ji je vendarle treba priznati, da je za takratno goriško ženstvo veliko storila. Nenazadnje mu je dala toliko, kolikor je bilo v svoji dozorelosti pripravljeno sprejeti. Goriške Slovenke so namreč v primerjavi s Tržačankami šele po prvi vojni naredile začetne korake iz okolja dobrodelnosti v smer ženske emancipacije. Več gl. Šatej, Barbara, *Žensko delovanje na Goriškem od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2012; o ženskem delovanju v Trstu gl. Verginella, *Ženska obrobja*, str. 157–179.

22 Ferjančič, *Materinstvo*, str. 8.

cenzura pa jo je prepovedala. Na nekatera poglavja je imela pripombe tudi zdravniška stroka.²³ Leta 1930 je pri Goriški matici izšel njen drugi priročnik z naslovom *Vzorna gospodinja*. V uvodu lahko preberemo:

»Danes, v dobi splošnega napredka, raste želja po izobrazbi. Naše ženstvo v mestu in na deželi napreduje in se izpopolnjuje. Vzbudilo se je hrepenenje po knjigi, ne le po leposlovnih, ki dviga dušo in srce, ampak tudi po znanstveni in strokovni, ki vpliva na razum in ga pogloblja. Tudi gospodinjstvo potrebuje preuredbe in poglobitve. Minili so časi, ko je deklé slepo sledilo le vzgledu ter se naslanjalo na izkušnje starih mamic. Vzorna gospodinja mora znati kaj več; ona se mora zavedati velike odgovornosti, ki je združena z gospodinjstvom [...] Ta knjiga naj bo gospodinjam kažipot in naj jim pomore, da se povzpnejo do vzornih gospodinj [...] Žena ostani to, za kar jo je narava določila: gospodinja, žena, mati [...] Dekleta in žene! Ne tratimo časa, svojih zmožnosti in svojih moči brezmiselno, nevredno. Izoblikujmo novo človeštvo v svoji lastni družini, v svojih otrocih. Dvignimo svojo vrednost s svojim znanjem in s srčno kulturo, tako bomo dosegle priznanje in spoštovanje.«²⁴

Priročnik je bralkam nudil praktične nasvete o ureditvi doma, obleki, prehrani, varčevanju, v prvi vrsti pa posebej izpostavil lik vzorne gospodinjke. Pozitivna recenzija je izšla v *Ženskem svetu*, recenzentka je motil le jezik, saj je zapisala, da je slovenščina »preočitno primorska«.²⁵ Že naslednje leto je Goriška matica izdala Gizelino *Novo kuharico*, 1932 pa je izšel še njen priročnik na 104 straneh z naslovom *Telesna vzgoja otrok*.

»Ta knjiga je namenjena materam, ki se zavedajo, da ne zadostuje sólo otroku darovati življenje, ampak ga je treba tudi vzgajati, da se razvije v telesno zdravega človeka, z zdravno in plemenito dušo. Da se otrok dobro vzgoji, je sicer potrebno, da sta telesno in duševno zdrava oče in mati in da vzajemno postopata pri vzgoji. Toda pred vsem je poklicana mati, da neguje svoje dete. Da mati lahko vrši vse svoje dolžnosti, ki jih ima do otroka, mora biti o njih tudi poučena. Pouči pa se lahko iz te knjige,«

je zapisala avtorica v uvodu.²⁶ Knjiga je prinašala nasvete o negi in prehrani nosečnice ter otroka. Ferjančičeva je najprej nameravala izdati skupen priročnik *Mati in otrok*, kot

23 *Goriška straža*, 23. junij 1926 ; *Ženski svet* 4, 1926, št. 7, str. 224; št. 8, str. 250. Po oceni ginekologinje Metke Jug Rous je knjiga z redkimi izjemami, vsaj kar se tiče prvega dela o nosečnosti, še danes aktualna in uporabna. Jug Rous, *Priprava na materinstvo*, str. 883–884.

24 Ferjančič, *Vzorna gospodinja*, str. 3–4.

25 Vida P., *Književno poročilo*, str. 96.

26 Ferjančič, *Telesna vzgoja otrok*, uvod.

je to naznanila tudi Goriška matica, toda delo bi bilo preobsežno, zato je izšlo v dveh samostojnih publikacijah. Dve leti kasneje, torej 1934, je namreč izšel še njen priročnik *Duševna vzgoja otroka*. Na 94 straneh je materam svetoval, kako naj vzgajajo svoje otroke, da bodo »redoljubni, resnicoljubni, poslušni in se bodo znali lepo obnašati«. V marsičem so nasveti odraz tistega časa za današnje razmere zastareli ali celo zgrešeni. To se jasno odraža zlasti v poglavju »Spolna vzgoja«, kjer se kaže odklonilen odnos tedanje družbe do vsega, kar je v zvezi s spolnostjo.²⁷ Najdejo pa se tudi še danes uporabni nasveti, kot npr. nasvet v poglavju »Igra in delo«, v katerem avtorica med drugim pravi: »V predšolski dobi naj se otrok polagoma privadi tudi na lahka dela. Materi naj pomaga pri takem delu, ki je za njegovo starost primerno [...] Pri tej priliki opozarjam matere, da naj ne ločijo in delajo razlike pri tem med delom, ki je primerno za deklico in za dečka. Eden kot drugi se morata privaditi vsemu...«²⁸ Andrej Budal je sicer v oceni knjige zapisal, da je Ferjančičeva obdelala »vse najvažnejše, kar se tiče nege in brane zdravega in bolnega otroka, po načelu, da je za otroka tudi najboljše komaj dovolj dobro.«²⁹

Goriška matica je 1933 objavila še priročnik *Ljubi moj domek*, ki ga je sestavila Martina Seljak³⁰ s pravim imenom **Davorina Bratuž Bevk**, sicer Bevkova sopotnica. Iz življenjepisa, ki ga je napisala v letih po drugi vojni, razberemo, da se je rodila 13. novembra 1894 očetu Martinu, delavcu in materi Teresi, roj. Makarovič, gospodinji. Odraščala je v delavsko-kmečkem predmestju Gorice, kjer so v glavnem živele revne slovenske delavske družine v podnajemniških stanovanjih. Njena 7-članska družina je sicer imela lastno hišo z dvema sobama, a živeli so skromno. Svoje zgodnje otroštvo je opisala z besedami:

»Ne le, da sem že v zgodnji mladosti okusila revščino, ki se je niti nisem prav zavedala do 3. leta svoje mladosti. Sramotenje moje narodnosti, vse do 1. svetovne vojne, je bila največja bolečina mojih mladih let. V družini in v slovenski privatni šoli Šolski dom sem dobila vzgojo, ki mi je dala ponosno zavest Slovenke. Stara verska vzgoja pa mi je že v zgodnji mladosti vzbudila občutek manjvrednosti, ker je neprenehoma poudarjala razliko med možem-gospodarjem-človekom in med ženo-podložnikom-človekom. To zmoto je moj dobri in verni oče večkrat poudarjal.«³¹

27 Tako med drugim zapiše: »Naloga matere je, da v predšolski dobi ne budi v otroku nevedoma spolnega nagona.« In česa mati ne bi smela početi, da do tega ne bi prišlo? Avtorica odgovarja: »Mati ne bi smela spati skupaj ne z dojenčkom ne z večjim otrokom. Ni prav, da se dojenček ali večji otrok poljubuje ali žgačka v dlan, po roki do pod pazduhe, da se gladi telo in da se poljubuje v uho ali kam drugam [...] Matere ne vedo, da morejo udarci na zadnjico vzbuditi spolni nagon [...] Ležanje v mokroti vzbuja v otroku spolni nagon...«. Navedeno sklene z ugotovitvijo, da se otroci začenjajo »skruniti, ker so jim dali povod starši sami.« Gl: Ferjančič, *Duševna vzgoja otroka*, str. 88–90.

28 Prav tam, str. 68.

29 Budal, *Knjige Goriške matice*, str. 307.

30 V *Ženskem svetu* je uporabljala tudi psevdonim Davorinka Deželova.

31 Zapuščina Davorine Bevk.

Kot piše, je rešitev videla v tem, da se izobrazí za učiteljico. 10. julija 1914 je maturirala na ženskem učiteljskem v Gorici. Ker je v času štiriletnega šolanja prejela štipendijo v skupni višini 250 kron, je bila obvezana, da »bo učiteljela po dovršenem zrelostnem izpitu nepretrgoma vsaj šest let na javnih šolah«,³² sicer bi morala vsoto vrniti. Naslednji dve leti je kot provizorična učiteljica službovala po ljudskih šolah koprškega okrožja in novembra v Ljubljani opravila izpit za samostojno poučevanje na občnih ljudskih šolah s slovenskim učnim jezikom. Po koncu prve svetovne vojne je s poučevanjem nadaljevala na Goriškem, najprej v Bukovici, nato v Vipolžah. Leta 1924 je po opravljenem preizkusu iz znanja italijanskega jezika prejela potrdilo, da lahko poučuje tudi italijanščino kot predmet. Konec decembra 1923 sta jo na mostu čez Sočo v Pevmi fizično napadla dva neznanca, ko se je sprehajala s profesorjem Bonnesom.³³ Kot sama pojasnjuje: »... sem bila napadena zvečer, ko sem se sprehajala z nekim profesorjem, ki je bil aktiven antifašist, od nekega fašista, ki je profesorju razbil lobanjo, da je izgubil spomin in govor, meni pa je le razbil kožo na lobanji in prebil roko, da so naju peljali v bolnišnico.«³⁴ Po poročanju tržaške *Edinosti*, ki je dogodek označila za »hud zločin«, oblastem ni uspelo izslediti storilcev, niti se niso izjasnile, ali je šlo za napad fašistov ali za rop, saj naj bi Bonnesu zmanjkala denarnica.³⁵ Z novim šolskim letom 1927 je bila Bratuževa iz Vipolž premeščena v Careno v Piemont. Ker si tega ni želela, je 1. oktobra 1927 na Ministrstvo za prosveto v Beograd neuspešno naslovila prošnjo za mesto učiteljice v Dalmaciji. Prošnjo je zaključila z besedami: »Ker mi idealnost mojega poklica ne dovoli, da bi svoje duševne zmožnosti črpala za poučevanje drugorodcev, še manj pa, da bi izvrševala dolžnosti, ki jih nalaga šola učitelju v patriotičnem smislu, prosim, da se me reši iz tega mučnega položaja.«³⁶ Po dveh mesecih poučevanja v Piemontu se je odpovedala učiteljski službi in se vrnila v Gorico, kjer je njeno pot prekrizal Bevk. Njuna zveza v takratni goriški družbi ni bila dobro sprejeta, Bevk je bil namreč še vedno poročen, zato sta se odselila v Trst. Ker sta bila narodno zavedna Slovenca, so ju fašisti stalno nadzorovali in preganjali. Že v Trstu so ju za dva tedna zaprli, ker »Bevk dopisuje v jugoslovanske liste in ima povezavo z jugoslovanskimi politiki.«³⁷ Izgnali so ju nazaj v Gorico, kjer sta nadaljevala s svojim literarnim in uredniškim delom. Bevk je bil še večkrat zaprt. Poleti 1943 so zaprli tudi njo, ko so pri njej našli Vilfanovo pismo, ki mu ga je hotela pretihotapiti v zapor. Čez dva meseca je Italija kapitulirala, zato sta bila skupaj z drugimi političnimi zaporniki izpuščena. On je

32 Zapuščina Davorine Bevk, Izpričevalo zrelosti za ljudske šole c. kr. Izobraževališče za učiteljice v Gorici, z dne 10. julija 1914.

33 Umberto Antonio Bonnes (1890–1945), profesor italijanščine in frančoščine, publicist in socialist. Podrobneje o njem gl. Marušič, *Sosed o sosedu*, str. 121–130.

34 Zapuščina Davorine Bevk. Življenjepis.

35 V *Edinosti* beremo, da so profesorju Umbertu Bonnesu ob napadu pobrali denarnico in dokumente, kar je oblasti napeljalo, da gre za rop, pa čeprav je bila Bevkova prepričana, da gre za napad fašistov. Gl. *Edinost*, 27. december 1923, 30. december 1923, 13. januar 1924.

36 Zapuščina Davorine Bevk.

37 Zapuščina Davorine Bevk. Življenjepis.

takoj odšel v partizane, sama pa se mu je pridružila čez 8 dni, saj so v Gorico prikorakali Nemci. Med drugim je nekaj časa delovala v uredništvu *Naše žene* in v glavnem odboru AFŽ. Maja 1945 je šla v Trst in nato v Gorico, kjer je ostala vse do priključitve. V tem času so ji, zlasti ker se je odkrito borila za priključitev Gorice k Jugoslaviji, nekajkrat vdrli v stanovanje in ga razdejali. Tudi ob selitvi v Ljubljano 1947 so ji uničili opremo na tovornjaku in jo fizično napadli. Leta 1951 se je lahko poročila z Bevkom, ki jo je ves čas vzdrževal, saj je bila kot gospodinja in že od vsega začetka njegova sodelavka in pomočnica brez lastnih dohodkov. V Gorico se je redno vračala, deloma tudi zaradi zdravja, ki ji je pešalo. Umrla je 18. avgusta 1971, slabo leto po moževi smrti. Že prej je poskrbela, da je večji del njegove zapuščine prejela goriška knjižnica, ki nosi njegovo ime. Skupaj z njim in njuno edino hčerko Jerico je pokopana na solkanskem pokopališču.³⁸ Na njegovo pobudo se je poskusila v pisanju in sestavila zgoraj omenjeni priročnik, ki ga je v uvodu takole predstavila:

»Pred vami leži knjiga o domu. V nji sem v kratkih besedah dala nekaj glavnih smernic, kako napravimo stanovanje lepo in prijetno, podala tudi množico preizkušenih navodil glede snajenja notranjosti in oprave [...] Poizkušala sem biti poljudna. Ne samo to: Trudila sem se, da bi knjiga ne bila koristna le za sloje, ki kaj premorejo. Zato sem se ozirala na vse vrste stanovanj od majhnega do velikega. Tako bo ustrezno delavcu kakor izobražencu. In, kajpak, tudi kmetu, posebno danes, ko se življenje slojev naglo izenačuje.«³⁹

Naslednje leto je bil njen spis »Žena v raznih poklicih« objavljen v delu *Matijškova odpravnina in drugi spisi*, ki je izšlo kot 17. zvezek Biblioteke za pouk in zabavo.⁴⁰ Ponovno je spis izšel leta 1939, vključen v delo *Petrov sin in drugi spisi*, in sicer kot 23. zvezek Biblioteke za pouk in zabavo, ki jo je še vedno urejal France Bevk. Za leto 1936 je Goriška matica napovedala njeno novo knjigo *Mrčes v hiši*, ki pa nikoli ni izšla.

Podobna usoda je doletela tudi zbirko novel *Ogenj* izpod peresa še ene primorske ustvarjalke **Ive Breščak**.⁴¹ Knjiga, ki jo je Goriška matica uvrstila v svoj program za leto 1940, je bila že natiskana v polah, toda fašistične oblasti so jo prepovedale, zato dejansko nikoli ni izšla. Tiskarna jo je prodala za star papir, ohranili so se le trije izvodi. Eden od teh je po vsej verjetnosti prišel v roke pisatelju Vladimirju Bartolu, ki je v *Ljudskem tedniku* leta 1946 objavil prispevek »Knjiga, ki so jo uničili fašisti«, v katerem je zapisal:

38 Gerlanc, *Davorina Bevk-Bratuž*, str. 75–77.

39 Bevk, *Ljubi moj domek*, uvod.

40 Gre za zbirko, ki je začela izhajati pri Tiskarni Edinost v Trstu leta 1929 pod uredništvom Lava Čermelja. Ko se je moral Čermelj 1931 umakniti pred aretacijo, je njeno uredništvo skupaj z uredništvom zbornika *Luč* prevzel France Bevk, ki je njuno izhajanje dve leti kasneje prenesel na Goriško matico, katere urednik je bil. Več gl. *Zbornik Goriške matice*, str. 6.

41 Več o Ivi Breščak gl. *PSBL*, s. v. »Breščak Iva«.

»Ime avtorice Ive Breščakove sem prvič bral v Razgledih [...] Zdaj mi je prišla v roke drobna knjižica novel z naslovom Ogenj, ki jo občutim kot pravo odkritje [...] Ta 78 strani obsegajoča knjižica je vsekakor vredna, da se o njej piše in govori in da se jo ponovno izda. Njena vsebina, v celoti 8 novel, je kaj pestra in raznolika. Vsem sestavkom je skupna neka globoko občutena človečnost, neka socialna nota, pristna in neprisiljena, ki mestoma spominja na Cankarja [...] Vse novele so iz domačega primorsko slovenskega ambienta.«⁴²

Ponoven dopolnjen izid je izšel leta 1991. Breščakova je bila rojena 13. junija 1905 v kmečki družini očetu Antonu in materi Frančiški v Dobravljah. Po končani osnovni šoli v domačem kraju je zaključila še triletno trgovsko šolo v Portogruaru pri Benetkah. Tam je bila poročena njena starejša sestra Tea, pri kateri je tudi živela. Leta 1928 so se skupaj preselili v Milan, kamor jim je sledilo še nekaj bratov in sester. Pri Breščakovih v Milanu so se srečevali slovenski kulturniki in umetniki, ki jih je tja zanesla pot. Malo pred smrtjo se je Iva vrnila v Gorico. Umrla je 17. decembra 1991 in je pokopana v domačem kraju. Že leta 1923 je v *Novi reviji* in *Ženskem svetu* začela objavljati svoje prve leposlovne pa tudi publicistične prispevke, zlasti s področja umetnosti. S pisanjem se je ukvarjala tudi še po vojni in nekaj prispevkov objavila v tržaških *Razgledih*, pa tudi v italijanskem periodičnem tisku. Večina njenih rokopisov je bila uničena leta 1944, ko jim je bombni napad na Milan uničil hišo. Tudi bogata knjižnica in družinski arhiv v Dobravljah sta bila uničena, ko so Nemci 1943 leta požgali domačo hišo. Že Ivin oče je bil razgledan, rad je bral in se poskusil tudi v pesništvu, pesniški talent pa so podedovali tudi Ivini sestra Tonca in navdušena slikarka Tea ter brat Stanko.⁴³

Nekaj publikacij slovenskih avtoric je v medvojnem obdobju izdala tudi Goriška Mohorjeva družba, katere članice so bile v velikem številu prav ženske. Leta 1930 je izšla *Družinska kuhinja*, ki jo je sestavila **Marta Uršič**.⁴⁴ Na 190 straneh je prinašala recepte za primorske jedi. Že naslednje leto je knjiga doživela drugo izdajo. Priročnik *Ljubezem, zakon, družina*, ki ga je spisala **Milica Grafenauer**,⁴⁵ je izšel 1934. V priročniku z izrazi-to krščansko naravnano vsebino je avtorica v prvem poglavju jasno zapisala:

»Skoro bi dejala, da vzgojitelju kar nekako vsa duša vzcvete, kadar se na globoko zamisli v ljubljeno vzgojno delo. Nočem in ne morem razvijati kar nekakega celotnega načrta domače vzgoje; pač pa hočem in se bom pomudila pri nekaterih

42 Bartol, *Knjiga, ki so jo uničili*.

43 *PSBL*, s. v. »Breščak Stanko, Breščak Terezija (Tea), Breščak Tonca«.

44 O Uršičevi nisem našla nobenih podatkov.

45 Milica Grafenauer (1911–1981), krščanska publicistka, ki je v verskem tisku objavljala članke o krščanskih vrednotah. Me drugim je vodila leta 1932 ustanovljeno Društvo za varstvo deklet ali Kolodvorski misijon v Ljubljani za pomoč dekletom in ženam, ki so prihajale v Ljubljano. Več gl. Vidovič Miklavčič, Anka, Kolodvorski misijon – Društvo za varstvo deklet v Ljubljani. *Kronika* 44 (1), 1996, str. 74–78.

najvažnejših nalogah domače vzgoje, ki jih je dosedanja vzgojeslovna literatura kolikor toliko prezrla, ki pa so največje važnosti za vzgojo vse mladine, da, vsega naroda. Da so se te naloge zanemarjale, da so mnogi, premnogi, da, celi rodovi naravnost grešili zoper te naloge, to je vsekalo miselnosti naše mladine, prežal, globoke rane. Treba je, da kot mati=vzgojiteljica izpregovorim jasno in odločno resnobno besedo, pa z vsem spoštovanjem do svetosti tega, o čemer mi je govoriti.«⁴⁶

Štiri leta pozneje se je »mohorjevkam« pridružila še **Pavlina Pajk** z romanom *Dora*.⁴⁷ Naslovnico je oblikovala slikarka in keramičarka Mara Kralj, žena uveljavljenega slikarja Toneta Kralja, ki je svoj pečat pustil tudi na Primorskem.⁴⁸ Mohorjeva družba je izdala še nekaj cerkvenih pesmaric nadarjene primorske skladateljice **Brede Šček Orel**, sestre narodnoobrambnega delavca, politika in pisca Virgilija Ščeka.⁴⁹ Rodila se je 20. avgusta 1893 v Trstu. Družina se je 1908 preselila v Gorico, kjer je Breda začela obiskovati učiteljsiše. Po opravljeni maturi 1912 je vse do leta 1930, ko je odklonila premestitev v južno Italijo, učila po raznih primorskih krajih. Leta 1934 se je preselila v Jugoslavijo in nadaljevala s poučevanjem v Ločah pri Poljčanah. Tam se je tudi poročila s Silvestrom Orlom. Umrla je v Ljubljani 11. marca 1968. Življenje je posvetila glasbi. Že pred prvo svetovno vojno je v okviru goriške Marijine družbe skrbela za petje, deklamacije in dramske nastope, med obema vojnoma je vodila različne zборе ter delovala pri pevski veji goriške Prosvetne zveze, posvetila pa se je tudi skladanju. Njena strast je bilo zborovsko petje in v desetletju pred drugo svetovno vojno je poleg publikacij, ki jih je izdala Goriška Mohorjeva družba, v samozaložbi izšlo še lepo število njenih zborovskih zbirk ali samostojnih zborovskih skladb za različne zборе.⁵⁰ Skladateljsko in zborovsko delo je nadaljevala tudi še po drugi svetovni vojni.

Pri katoliški knjigarni v Gorici je leta 1927 izšel jezikovni priročnik z dvojezičnim naslovom *Verbi regolari e irregolari ad uso degli Sloveni = Pravilni in nepravilni glagoli v italijanščini*, ki ga je priredila učiteljica **Pavla Makuc**, sicer dolgoletna prednica goriške Marijine družbe.⁵¹ Kot piše Kazimir Humar, je bila Makučeva »vzorna učiteljica

46 Grafenauer, *Ljubezen, zakon, družina*, str. 15.

47 Prvič je roman *Dora* izšel v Celovcu leta 1885. O pisateljici Pavlini Pajk gl. npr. Hladnik, Miran, Pavlina Pajk (1854–1901). *Pozabljena polovica*. Ljubljana: Tuma, SAZU, 2007, str. 65–68; Pešak Mikec, Barbara, Pavlina Pajk. *Splošno žensko društvo 1901–1945*. Ljubljana: ARS, 2003, str. 63–72, itd.

48 Gl. Pelikan, Egon, *Tone Kralj in prostor meje*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016.

49 *Slovenski biografski leksikon*, s.v. »Šček Breda«; Jelerčič, *Pevsko izročilo Primorske*, str. 178–179; Nagode, *Breda Šček*, str. 284–288; *Breda Šček*, str. 142–145.

50 V medvojnem času so v Gorici izšla njena dela (v glavnem zbirke pesmi, ki jih je uglasbila): *V zvezdicah žari nebo* (1930); *Glasbena dela* (1931); *Zvezda Marija. Pet mešanih zborov Materi božji za izvencerkveno uporabo* (1932); *Kadar jaz, dekle, umrla bom* (1933); *Oče naš. Za ljudsko petje* (1933); *Odpevi k litanijam matere božje. Za mešani zbor* (1933); *Svetniške pesmi. Za mešani zbor* (1933); *Vidim voznika* (1934).

51 Vodenje goriške Marijine družbe je prevzela leta 1910, po prvi svetovni vojni pa jo je skupaj z dekliškim pevskim zborom in Marijinim vrtcem vodila vse do leta 1935.

in velika Slovenka, ki je s svojim delom skoro pol stoletja stala sredi vsega slovenskega šolskega dogajanja v Gorici.«⁵² Rodila se je slovenskim staršem 29. junija 1886 v Podgori. Leta 1905 je z odliko maturirala na slovenskem učiteljsišču v Gorici. Poučevala je na zasebnih slovenskih šolah društva Šolskega doma vse do začetka prve svetovne vojne, ko je tudi sama odšla v begunstvo, kjer je učila v begunskem otroškem zavetišču na Dunaju in kasneje v begunskem taborišču Steinklamm. Tudi še po vojni je v otroškem zavetišču v Strnišču pri Ptujju vse do njegove ukinitve skrbela za slovenske begunske otroke, ki so osiroteli ali se še niso mogli vrniti domov. Po vrnitvi v Gorico 1920 je nadaljevala s poučevanjem. Med drugim je od leta 1922 učila dečke na pripravnici za gimnazijo v slovenskem Alojzijevišču⁵³ vse do njegovega razpusta. Umrla je v Gorici 15. oktobra 1972.

Leta 1931 je pri Književni založbi Sigma v Gorici v prevodu Ivana Vouka izšel roman še ene ženske pisateljice, Rusinje Kryžanovskaje,⁵⁴ z naslovom *Kraljica Hatasu: roman iz življenja starih Egipčanov*.⁵⁵

Med goriškimi posameznicami, ki so se uveljavljale v obravnavanem obdobju na literarnem področju, je treba omeniti še Slovenki Fanico Obid in Ljubko Šorli.⁵⁶

Pesnica **Fanica Obid** je bila rojena 9. oktobra 1903 v bajtarski družini v Bukovem pri Cerknem. Na pobudo domačega učitelja Jožeta Močnika jo je oče poslal na tolminsko učiteljsišče. Kot izjemna borka in upornica je kmalu postala vodilna članica tamkajšnjega komunističnega krožka in prek njega spodbujala dijakke k branju slovenske

52 Humar, *Učiteljica Pavla Makuc*, str. 71.

53 Slovensko Alojzijevišče so leta 1892 v Gorici ustanovili slovenski duhovniki za šolanje revnejših slovenskih dijakov, ki se drugače ne bi mogli izsolati. Posvetili so ga sv. Alojziju, zavetniku mladih. 1895 je dobilo sedež v Ulici don Bosco. Po prvi svetovni vojni so stavbo obnovili in Alojzijevišče je delovalo do leta 1930, ko ga je dodeljeni komisar kmalu na silo razpustil in odslovil vse gojence. Alojzijevišče je odigralo pomembno vlogo pri vzgoji slovenskih izobražencev.

54 Vera Ivanovna Kryžanovskaja (1861–1924), ruska pisateljica. Štiri njena dela v prevodu Ivana Vouka je v Trstu prav v tistem obdobju izdala tudi založba Edinost.

55 V medvojnem času je nekaj publikacij ženskih avtoric izšlo tudi v Trstu. **Marica Stepančič Gregorič** je v samozaložbi izdala *Slovensko italijansko slovnico* že leta 1919. Leta 1922 sta izšli še njeni deli *Corso di lingua slovena ad uso degli Italiani* in *Slovnica italijanskega jezika*. 1936 je izšla njena *Grammatica slovena*. V samozaložbi je leta 1925 izšlo delo *Otroško perilo Milke Martelanc*, ki je na isti način leta 1929 izdala še delo *Oprema za neveste*. 1925. je bil preveden roman *Dekle z Močevja* švedske pisateljice Selme Lagerlöf.

56 V Ljubljani je v času pred drugo svetovno vojno svojo publicistično pot začela tudi Goričanka **Vida Franko (1898–1976)**, rojena v Solkanu očetu Alojziju Franku, odvetniku in politiku, ter materi Gabrijeli Doljak, sestrični pisateljice Pavline Pajkove. Vida je bila gojenka pri goriških notredamkah. Po selitvi družine v Ljubljano leta 1915 je diplomirala na liceju. Leta 1921 je vstopila v red karmeličank v Ljubljani in prevzela ime s. Doloroza. Kot subpriorica in priorica je vodila samostan, posvetila pa se je tudi književnemu delu. Ne samo, da je prevedla redovne predpise in molitve ter nabožne tekste v slovenščino, kar je omogočilo delovanje karmela v domačem jeziku, ampak je tudi avtorica večjega števila nabožnih pesmi, molitev in samostojnih izdaj, med katerimi izstopa delo *Karmelski spomini*, ki je izšlo leta 1939. Gl. *Karmelski spomini*, str. 19–21; *PSBL*, s. v. »Franko Doloroza«. Tudi **Ana Praček Krasna** (1900–1988), ki se je že 1919 iz rodni Dolgi Poljan pri Ajdovščini preselila čez lužo v ZDA, je svoje življenje posvetila literarnemu ustvarjanju in publicistiki. Poleg proznih del in pesniških zbirk je v New Yorku urejala list *Glas naroda*. O Krasni gl. npr.: *Ameriška Slovenka iz Vipavske doline*. Ajdovščina: samozal., 2016.

literature in odporu. Njeno nestrinjanje s spolitiziranim sistemom izobraževanja je vodilo v dijaško stavko, ki jo je izzvala. A ker je veljala za eno najboljših učenk v znanju italijanščine in italijanske literature, je niso izključili. Kljub temu je učiteljske protestno zapustila in se sama izobraževala naprej. S prispevki je sodelovala pri različnih dijaških listih, nekaj jih je izdajala tudi sama. Pod psevdonimom Mirjam je objavljala v tržaški *Jadranci*, *Ženskem svetu*, za katerega je bila kasneje poverjenica v Gorici, *Jadranskem koledarju* in *Lepi Vidi*, ki jo je urejal pesnik Srečko Kosovel. Seznanila sta se leta 1922 in vse do njegove smrti leta 1926 sta ohranjala stike prek pisem.⁵⁷ Svoje moči je usmerila v domače prosvetno društvo, v okviru katerega je osnovala ženski krožek. Srečanje s kasnejšim soprogom Zorkom Jelinčičem je botrovalo njenemu sodelovanju pri Zvezi prosvetnih društev, ki jo je vodil. Po prisilni ukinitvi društev mu je nudila pomoč pri ilegalnem delu in kasnejši ilegalni organizaciji TIGR. Pripravljala je propagandni tisk in raznašala pošto ali tiskovine. Fašisti so tako njo, že zaradi njene preteklosti, kot tudi Jelinčiča, ki je postal eden od voditeljev TIGR-a, stalno nadzorovali. Junija 1930 je bila skupaj z enoletno hčerko Rado konfinirana v Matero v pokrajini Basilicata. Po vrnitvi je leta 1934 emigrirala v Jugoslavijo, domov v Bukovo se je vrnila 1939, ko je bil pomiloščen tudi njen mož. Naslednje leto je pri porodu drugega otroka umrla. Ob njeni smrti sta izšla nekrologa v *Slovenecu* in *Jutru*, ki sta jo označila kot »odločno, narodno zavedno in srčno žensko, ki je veliko storila za svoj narod«.⁵⁸

Z objavljanjem prvih pesmi je začela tudi 19. februarja 1910 v Tolminu rojena **Ljubka Šorli**, soproga goriškega glasbenika Lojzeta Bratuža. Svoje pesmi je objavljala v ilegalnem dijaškem glasilu *Soča*. Sicer je sodelovala v ilegalnem mladinskem krožku pri Lenarjevih⁵⁹ na Tolminskem. Nekajkrat se je sama podala v Gorico s prepovedanim propagandnim materialom in Srečko Šorli⁶⁰ je o njej zapisal: »Bila je mlado dekle, hčerka mojega pok. brata, zavedna in pridna. Večkrat sem jo pošiljal v Gorico k Zorkotu [Jelinčiču, op. B. Š.], vendar sem to opustil, ker se je mama bala zanj, da bi jo ne izsledili.«⁶¹ Po poroki

57 Iz ohranjenih pisem je razbrati obojestransko naklonjen in zaupljiv odnos. Kosovel, *Zbrano delo* 3, str. 1123–1127. V Faničinih pismih začetno njeno nenaklonjenost katoliški cerkvi in privrženost komunizmu. Jezi jo tudi ženska odvisnost od moških, ko pravi: »Dokler bo vsaka druga beseda mož in dokler se bo ženstvo pri svoji borbi za osamosvojitve plaho oziralo, kaj poreče moštvo, bomo le to kar doslej: igračke in ljubice brez veljave in upoštevanja.« Gl. *Mon cher ami*, str. 223. O Faničinem literarnem delu in dopisovanju s Kosovelom gl. tudi: Štucin, *Fanica Obid – Mirjam*, str. 28–32.

58 *Slovenec*, 13. april 1940; *Jutro*, 1. maj 1940. Več o Fanci Obid gl. Jelinčič, Zorko, *Pod rdečim svinčnikom: pisma Zorka Jelinčiča iz ječe*. Gorica: Sklad Dorče Sarđoč; Trst: ZTT, 2005.

59 Ilegalni mladinski krožek je organizirala skupina slovenskih dijakov tolminske gimnazije in učiteljska na domu Kati Lenar v Klancu. Krožek je imel po besedah Mire Cencič »nalogo buditi pri mladini narodno zavest, upor proti fašizmu in tako krepiti bojevitost slovenskih dijakov v italijanski soli.« Cencič, *Moč domoljubja*, str. 49. Ker je bila slovenščina izbrisana iz gimnazijskega in učiteljskega besednjaka, so člani krožka med drugim začeli širiti slovenske knjige, zlasti *Prve korake* in *Kolačke*, izdajati svoje glasilo *Soča* in poučevati otroke slovenščino. Učili so se recitacij, petja in iger ter prirejali tajne nastope za zanesljive dijake in prebivalce Tolmina in okoliških vasi. PANG 764, Anton Rutar, fasc. 5.

60 Srečko Šorli (1899–1982), tigrovec in publicist.

61 AS 1837 Šinkovec, šk. 1, mapa 5, Srečko Šorli: Izjave o sodelavcih TIGR (str. 42).

se je Šorlijeva 1933 preselila v Gorico in nadaljevala z narodnoobrambnim in kulturnim delovanjem. Fašistične oblasti so jo zato preganjale, med vojno so jo v zaporu mučili in nato internirali. Njen mož je bil priznan skladatelj in zborovodja, ki je kljub fašističnemu zatiranju poučeval slovensko petje v glavnem po cerkvah in zakristijah. Po ukinitvi vseh društev in prepovedi kakršnegakoli združevanja so se namreč Slovenci lahko zbirali le še v cerkvah, kjer so materni jezik gojili tudi s prepevanjem slovenskih nabožnih pesmi. Želja po slovenski besedi je tja občasno zanesla tudi Davorino Bevk, pa čeprav se je oddaljila od katoliške vere, v kateri je bila vzgojena. Sama zapiše: »Pozneje se mi je še parkrat zahotelo v cerkev samo radi tega, ker so v cerkvi peli v slovenskem jeziku, medtem ko so drugod fašisti povsod zatrli slovensko govorico.«⁶² Ko je Bratuž pri polnočnici v Podgori leta 1936 vodil cerkveni zbor, ki je prepeval slovenske pesmi, so ga fašisti aretirali. Prisilili so ga, da je popil mešanico strojnega olja, ki je bila zanj usodna. V hudih mukah je umrl 17. februarja 1937. Šorlijeva je ostala sama z dvema malima otrokoma. Po vojni je 1947 v Gorici opravila učiteljsko maturo in učila po tamkajšnjih slovenskih šolah. Svojo življenjsko izkušnjo in bolečino je izlila v poezijo. Objavila je več pesniških zbirk, med drugim 1957 *Venec spominčič možu na grob*. Umrla je v Gorici leta 1993.⁶³

Periodika

Goriški Slovenci so po prvi vojni poskrbeli tudi za obnovo periodičnega tiska. Predvojno časopisje, če samo omenimo *Sočo*, *Primorca*, *Gorico*, *Cvetje z vertov sv. Frančiška*, *Vedo*, *Naše zapiske* ali *Primorski list*, so zamenjali novi listi *Goriška straža*, *Čuk na palci*, *Mladika*, *Obnova Goriške*, *Naš čolnič*, *Zbornik svečnikov sv. Pavla* in drugi. Goriško prebivalstvo pa je še vedno posegalo tudi po tržaški *Edinosti*, ki je izhajala že pred vojno.

Med soustvarjalci in dopisovalci so bile tudi posameznice, ki so s svojimi prispevki bogatile zlasti reviji *Naš čolnič* in *Mladiko*, pa tudi tri nove ženske liste *Jadranko*, *Slovenko* in *Ženski svet*, ki so zaživeli v Julijski krajini.

Goriška Prosvetna zveza, v okviru katere so delovali tudi deklinški krožki, je že pol leta po svojem nastanku začela izdajati mesečno glasilo *Naš čolnič*. Njegovo vlogo je še najbolj opisal glavni urednik in pisec tekstov Filip Terčelj: »*Dasi nima izrednih zaslug kot literarno glasilo, ima pa zasluge kot vzgojni list, ki je v najtežji dobi kazal mladini pot k načelnemu čiščenju, resnemu delu in značajnemu življenju.*«⁶⁴ List je širil idejo prosvetnega

62 Zapuščina Davorine Bevk.

63 Pod uredništvom Katje Mihurko Poniz je v Novi Gorici leta 2010 izšel zbornik z naslovom *Ljubka Šorli (1910–1993): znanstvena monografija ob stoletnici pesničinega rojstva*.

64 Terčelj, *Prosvetno delo v povojni dobi*, str. 43. Filip Terčelj (1892–1946), duhovnik, prosvetni delavec in pisatelj. V goriškem Alojzijevešču je bil duhovni vodja in katehet, organiziral je prosvetno delo na Goriškem in bil med ustanovitelji Prosvetne zveze, bil je njen tajnik, istočasno tudi izdajatelj in glavni ustvarjalec *Našega čolniča*. V času fašizma je bil preganjan, zato se je umaknil v Ljubljano. Januarja 1946 so ga v gozdu pod Davčo ustrelili pripadniki KNOJ-a. PSBL, s. v. »Terčelj Filip«.

dela in s strokovnimi prispevki ter poučnimi spisi izobraževal svoje člane. Objavljal je razna leposlovna besedila, poročila posameznih društev o delovanju, tekoča obvestila o pomembnejših dogodkih in prireditvah, v posebni rubriki pa je odgovarjal na zastavljena vprašanja. Med drugim je izdajal tudi predavanja za dekliške krožke. Že 1925 je bila uvedena posebna rubrika *Dekliška greda*, v kateri je poučnemu članku praviloma ženske avtorice sledilo poročilo »Iz dekliških krožkov« o delovanju posameznih ženskih odsekov, in sicer izpod peresa ene od članic krožkov. Glasilo je prenehalo izhajati v začetku leta 1929. Tudi družinska revija *Mladika*, ki jo je pod uredništvom Franceta Bevka izdajalo Katoliško tiskovno društvo v Gorici, je leta 1921 za ženske bralke uvedla rubriko *Ženski svet* s poučnimi spisi o modi, kuhinji in gospodinjstvu. Do leta 1923, ko se je uredništvo preselilo na Prevalje, je v rubriki s svojimi prispevki največ sodelovala prav Gizela Ferjančič. Neumorna publicistka je napisala več člankov tudi v *Našem čolniču* in njegovi rubriki *Dekliška greda*, vmes pa že pripravljala nov samostojni ženski list za goriške bralke. Izhajati naj bi začel zaradi nezadovoljstva nekaterih krogov z *Jadranko*, ki jo je v Trstu urejala Marica Stepančič Gregorič, vsaj tako je zapisal France Bevk v reviji *Luč*.⁶⁵ Prva številka novega lista s pomenljivim naslovom *Slovenka*⁶⁶ je bralke razveselila 15. decembra 1922. Izbira imena je v uvodnem članku pojasnjevala Ferjančičeva sama: »List, ki ga pošiljamo med primorske sestre, nosi na čelu besedo, ob kateri v tej stiski naroda zatrepeta vsako naše pravo srce: Slovenka! V tem imenu je zapopadeno, kaj hočemo!«⁶⁷ Njene besede je povzela tudi *Goriška straža*: »Prva številka glasila slovenskih Primork je izšla. Na uvodnem mestu je urednica zapisala misel, da bodi »Slovenka« naše ognjišče, okoli katerega naj se zbira slovensko ženstvo.«⁶⁸ Na prihod novega lista je *Goriška straža* opozarjala že dobrih štirinajst dni prej:

»Slovenka, ki se je rodila iz splošne potrebe po dobrem ženskem listu v Primorju, izide v začetku prihodnjega tedna. Izhajala bo na lepem papirju v obliki mesečnika. Krasno opremo zanjo je narisal znani slovenski umetnik, odzvalo se je mnogo sotrudnikov in sotrudnic, katerih imena jamčijo, da bo list stal na višini. Pisan bo poljudno, da ga bo lahko umelo vsako kmečko dekle in žena [...] Sezite po listu, dekleta in žene, ki je vaše glasilo!«⁶⁹

Za goriške Slovenke je njen izid vsekakor pomenil velik uspeh, pa čeprav je izhajala le dobro leto.

65 Bevk, *Periodne publikacije*, str. 40.

66 *Goriška Slovenka* je bila že tretji ženski list s tem imenom, ki je izhajal v slovenskem jeziku. Prvo so v Trstu izdajale slovenske intelektualke pod uredništvom Marice Nadlišek Bartol in Ivanke Anžič Klemenčič v letih 1897–1902. Leta 1919 je v Ljubljani izhajala druga *Slovenka*, ki jo je tudi urejala Ivanka Anžič Klemenčič.

67 *Slovenka* 1, 1922, št. 1.

68 *Goriška straža*, 20. december 1922.

69 *Goriška straža*, 5. december 1922.

List je želel biti poljuden in dostopen čim širšemu krogu bralk, namenjen je bil krepitvi vloge matere in gospodinje. Tematika, ki je bila urednici pisana na kožo, o čemer pričajo njeni objavljeni priročniki, je bila istočasno ena od aktualnih tem, ki so k branju privabljale širši krog ženske publike. Od števila naročnic je bil nenazadnje odvisen tudi njen obstoj. Pozive k ženski prebui si je Ferjančičeva občasno dovolila le v uvodnih člankih, s katerimi se je obračala na svoje bralke. Tako je v četrti številki *Slovenke* izšel članek »Žensko glasovanje«. Pod črto je urednica napisala:

»Prinašamo dražestno stvarico Matilde Serao⁷⁰ o ženski volilni pravici. V tem s humorjem in smehom rasoljenem opisu se zrcali strah vseh, ki odklanjajo delo ženske v politiki. To črtico je napisala pisateljica že l. 1878. Odtedaj je preteklo že mnogo vode, a še vedno se nasprotniki ženske volilne pravice sklicujejo na iste razloge na nezrelost, ki da izvira iz ženske narave. Onemu, ki je pa imel priliko, opazovati nastop žensk ob volitvah v Nemčiji, Nemški Avstriji in Českoslovaški, temu so se razpršili vsi podobni pomisleki.«⁷¹

Matilde Serao je bila poleg Grazie Deledda in Ade Negri⁷² verjetno edina italijanska publicistka, katere dela so se prevajala v slovenščino in o katerih je kdaj pa kdaj pisalo naše časopisje, med drugim tudi *Ženski svet*. Vse tri ustvarjalke je v italijanščini prebiralala pesnica Fanica Obid, takrat še učiteljšnica v Tolminu, ki je v enem od pisem Srečku Kosovelu zapisala: »*Letos citam izključno le v italijanščini deloma radi jezika, deloma, ker imam take knjige na razpolago [...] Izmed ženskih pisateljic mi največ ugaja Ada Negri (socialist) in Matilde Serrao, ki se odlikuje po svoji nežni preprostosti in lepem slogu [...] tudi Grazia Delledda piše se zadosti čedno.*«⁷³

Slovenka je poleg obveznega uvodnega članka pripravljala rubriko *Znamenite Slovenke*, v katerih so bile med drugim predstavljene Pavlina Pajk, Zofka Kveder, Josipina

70 Matilde Serao (1856–1927), novinarka in publicistka. Njen rojstni kraj je Patras v Grčiji, kamor je pred Burboni 1848 pobegnil njen oče Francesco, novinar iz Neaplja. Mati je bila Grkinja Paolina Bonelly. Po padcu burbonske dinastije se je družina vrnila v Neapelj, ki je takrat postal del nove italijanske države. Matilde se je zelo mlada posvetila pisanju in novinarstvu. Objavila je večje število novel in romanov, v katerih v glavnem prikazuje usmiljenja vredno življenje neapeljskih kmetov in malomeščanov. Leta 1944 je pri Narodni tiskarni v Ljubljani v prevodu Branka Vrčona izšel njen roman *Črna republika* (it. *Vita e avventure di Riccardo Joanna*). Kot novinarka je sodelovala pri različnih časopisih. Njeno ime se pojavi tudi v *Il Corriere di Gorizia*, časopisu, ki ga je v Gorici urejala Carolina Luzzatto. 17. junija 1886 je bila objavljena njena recenzija za roman *Teresa* avtorice Nerre (Anna Mylius). Z Eduardom Scarfogliom, s katerim se je Serao poročila 1885. in imela štiri otroke, sta izdajala časopis *Corriere di Napoli*. Po ločitvi 1904. je ustanovila svoj časopis *Giorno di Napoli*, ki ga je urejala vse do svoje smrti. Velja za neapeljsko kronistko svojega časa. Njene polemike proti nacionalizmu in vojni niso bile vseh fašistični vladi, ki je kot kandidatka za Nobelovo nagrado v literaturi za leto 1926 zato podprla njeno sodobnico Grazio Deledda, italijansko ustvarjalko s Sardinije, ki je nagrado tudi prejela. Gl. tudi: Monticelli, *Matilde Serao*, str. 106–112.

71 *Slovenka* 1, 1923, št. 4. Gre za hudomušno napisan dialog dveh gospa, ki razpravljata o volitvah.

72 Ada Negri (1870–1945), italijanska pesnica in pisateljica.

73 *Mon cher ami*, str. 224.

Turnograjska, mati Elizabeta in Ljudmila Poljančeva. List je prinašal še leposlovne spise, poezijo in poučne spise večinoma slovenskih avtoric. Bralke pa so na njegovih straneh lahko sledile še nasvetom v rubrikah *Vzgoja*, *Moda*, *Ročna dela*, *Za naše kuharice* in *Razni nasveti*. Zadnje strani so prinašale novice iz sveta in Jugoslavije, ki so se dotikale žensk. Z dopisi so v *Slovenki* sodelovale Ivanka S., Roža Gorska, Vida Munih, Ivanka Klemenčič itd. Goriška *Slovenka*, ki je imela sedež v prostorih goriške Narodne tiskarne, je izhajala enkrat mesečno. Izšlo je le dvanajst števil, potem pa se je z letom 1923 skupaj z *Jadranko* in *Ženskim svetom* združila v *Ženski svet*, ki je izhajal v Trstu. »*Ženski svet kot glasilo ženskega udruženja bo nadaljeval s združenimi močmi svojo začrtano pot*,« je pisalo v zadnji številki, ki je pozivala svoje bralke, naj postanejo naročnice novega lista.⁷⁴ S tem se je izpolnila tudi želja pisca, ki je v članku »*Žensko gibanje v Julijski krajini*« ugotavljal, da se goriška *Slovenka* in tržaški *Ženski svet* medsebojno dopolnjujeta, »*vendar bi bilo brez dvoma v interesu obeh, da bi se združila v eno samo glasilo, ki naj bi dokumentiralo resno voljo po skupnem, nerazcepljenem delu.*«⁷⁵ Enakega mnenja je bil tudi France Bevk, ki je med drugim zapisal, da »*so bili trije ženski listi v Julijski Krajini nezmisel.*«⁷⁶ Glavno uredništvo *Ženskega sveta* je prevzela Pavla Hočevnar,⁷⁷ v uredniškem odboru pa je sodelovala tudi Ferjančičeva kot zastopnica za Goriško.

Goriška *Slovenka* je bila ena tistih ženskih listov, ki so po svoji vsebini ostajali vpeti v meje ženskih tradicionalnih vlog. Le izjemoma si je dovolila seči prek, če za primer vzamemo samo zgoraj omenjeni članek o ženski volilni pravici. Izhajala pa je tudi premalo časa, da bi ji lahko kasneje uspelo te meje prestopiti. Deloma se je razlikovala od *Jadranske*, ki jo je v Trstu v letih 1921–1923 pod uredništvom Marice Gregorič Štepančič⁷⁸ izdajalo slovensko narodno zavedno ženstvo. Ta je med drugim prinašala naprednejše in drznejše poglede o vlogi in položaju žensk. Podobno, a še odločnejšo pot je ubral *Ženski svet*, ki si je med drugim prizadeval za enakopravnost žensk v družbi in v tem smislu objavljaj več člankov na to temo. Goriške Slovenke so v svojem nacionalnem angažmaju vendarle zaostajale za sonarodnjakinjami v

74 *Slovenka* 1, 1923, št. 11/12.

75 M. M., *Žensko gibanje*, str. 39.

76 Bevk, *Periodne publikacije*, str. 66.

77 Pavla Hočevnar (1889–1972), učiteljica, publicistka in narodna delavka. Sicer Laščanka je 1910. sprejela službo učiteljice na Ciril-Metodovi šoli v Trstu in tam poučevala vse do leta 1928. Dejavno se je vključila v tržaško narodno življenje, 1923 je prevzela uredništvo *Ženskega sveta*. Po selitvi v Ljubljano (1929) je vse do leta 1935 ostala njegova urednica. Kasneje je aktivno delovala v različnih društvih, med drugo svetovno vojno je sodelovala v ljudskem odporu. Zaradi osebnih nazorov, ki so prišli navzkriž s cilji OF, je bila 1947 na Nagodetovem procesu obsojena na pet let zapor. O obdobju, ki ga je preživela v Trstu, je kasneje napisala spomine *Pot se vije*. Več o Pavli Hočevnar gl. Hočevnar, Pavla, *Pot se vije*. Trst: ZTT, 1969; Gombač, Metka, Pavla Hočevnar. *Splošno žensko društvo 1901–1945*. Ljubljana: ARS, 2003, str. 307–317.

78 Marica Gregorič Štepančič (1874–1954), publicistka, prevajalka in urednica. Rodila se je v Škedenju pri Trstu. 1895 je maturirala na goriškem učiteljsku, kjer jo je za pisanje navdušil tamkajšnji profesor Viktor Bežek. Z dopisi je sodelovala v *Edinosti*, *Rdečem praporju*, *Jutru* in *Učiteljskem tovarišu*, pisala je tudi pesmi, črtice in otroške igrice. Od 1921 do 1923 je v Trstu izdajala in urejala ženski mesečnik *Jadranka*. Več gl. Verginella, Marta, Marica Gregorič Štepančič. *Pozabljena polovica*. Ljubljana: Tuma, SAZU, 2007, str. 139–141.

Trstu, ki so nase opozorile že na prelomu stoletja s prvim slovenskim ženskim listom *Slovenka*.⁷⁹ Tržačanke so namreč živele v mestu, ki je zaradi svoje zgodovinske in gospodarske vloge tudi na drugih področjih živelo mnogo hitreje od provincialne Gorice. S fašizmom in raznarodovalnimi ukrepi je bil prekinjen razvoj tako na Tržaškem kot Goriškem. Tržaške in goriške učiteljice ter intelektualke, ki so aktivno sodelovale v družbenem in kulturnem razvoju, so bile pregnane, službeno prerazporejene, preseljene ali pa so se umaknile v ilegalo. V brošuri *Naši onstran meje*, ki je izšla leta 1933 v Ljubljani, je Peter Pavlovič zapisal: »Zatrli so v vsem javnem življenju našo živo besedo, zatrli pa so tudi našo pisano besedo. Danes ne izhajajo več ne naš dnevnik *Edinost* v Trstu, ne naši tedniki v Gorici in Istri. Zaman boš tudi iskal naših mesečnikov in naših strokovnih časopisov.«⁸⁰ Pred fašističnim zakonom, ki je prepovedal izdajo slovenskih glasil, se je leta 1929 umaknilo v Ljubljano tudi uredništvo *Ženskega sveta* – lista, ki so ga jemale v roke tudi goriške Slovenke.

Pričujoči pregled kaže, da so glede na dane razmere v goriškem prostoru v času med obema vojnama goriške Slovenke pokazale dovolj zagnanosti in lastnih sposobnosti ter opozorile nase. Verjamemo, da bi bil v drugačnih razmerah izplen njihovih del mnogo bolj obsežen.

Viri in literatura

Arhivski viri

Pokrajinski arhiv Nova Gorica (PANG), 764, Anton Rutar, fasc. 5.

Arhiv Slovenije (AS), 1837 Šinkovec, šk. 1, mapa 5, Srečko Šorli: Izjave o sodelavcih TIGR, str. 42.

Zapuščine

Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica. Zapuščina Davorine Bevk (6 škatel, gradivo še ni popisano).

Časopisje

Edinost

Goriška straža

Jutro

Luč: poljudno-znanstveni zbornik (Trst)

Slovenec

Slovenka (Gorica)

Učiteljski tovariš

Ženski svet

79 Verginella, *Ženska obrobja*, str. 157–169.

80 Pavlovič (ur.), *Naši onstran meje*, str. 53.

Spletni viri

Slovenski biografski leksikon. S. v. Šček Breda, por. Orel. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi642570/> (Dostop: 20. avgust 2017).

Literatura in članki

- Bartol, Vladimir, Knjiga, ki so jo uničili fašisti. *Ljudski tednik*, 1 (27), 26. julij 1946.
- Bevk, Davorina, *Ljubi moj domek*. Gorica: Goriška matica, 1933.
- Bevk, France, Slovenske knjižne izdaje v Italiji. *Luč: poljudno-znanstveni zbornik* 1, 1927, str. 53–70.
- Bevk, France, Periodne publikacije. *Luč: poljudno-znanstveni zbornik* 3, 1928, str. 38–74.
- Bibliografija slovenskega tiska v Italiji med dvema vojnama: 1918 – 30. 4. 1945* (zbrala in ur. Antonija Kolarič s sodelovanjem Marjana Pertota). Trst: Narodna in študijska knjižnica, 1966.
- Breda Šček. *Ženski svet* 16 (6), 1938, str. 142–145.
- Budal, Andrej, Knjige Goriške matice za leto 1933. *Ljubljanski zvon* 53 (5), 1933, str. 307.
- Cencič, Mira, *Moč domoljubja*. Koper: Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske, 2002.
- Čermelj, Lavo, *Slovinci in Hrvatje pod Italijo med obema vojnama*. Ljubljana: Slovenska matica, 1965.
- Dostalova, Vera, Izdanja goriških knjižnih družb. *Ženski svet* 13 (6), 1935, str. 140.
- Ferjančič Belinger, Gizela, *Materinstvo*. Gorica: Narodna knjigarna, 1926.
- Ferjančič Belinger, Gizela, *Vzorna gospodinja*. Gorica: Goriška matica, 1930.
- Ferjančič Belinger, Gizela, *Telesna vzgoja otrok*. Gorica: Goriška matica, 1932.
- Ferjančič Belinger, Gizela, *Duševna vzgoja otroka*. Gorica: Goriška matica, 1934.
- Gerlanc, Bogomir, Davorina Bevk-Bratuž (14. 11. 1894 – 18. 8. 1971). *Jadranski koledar*, 1972, str. 75–77.
- Grafenauer, Milica, *Ljubezen, zakon, družina*. Gorizia: Goriška Mohorjeva družba, 1934.
- Humar, Kazimir, Učiteljica Pavla Makuc, njena doba in podoba. *Koledar Goriške Mohorjeve družbe za l. 1973*, str. 71.
- Jelerčič, Ivo, *Pevsko izročilo Primorske*. Trst: ZTT, 1980.
- Jug Rous, Metka, Priprava na materinstvo – izpred sedemdesetih let. *Primorska srečanja*, 1995, št. 176, str. 883–884.
- Karmelski spomini*. Sora: karmeličanski samostan, 1989.
- Kosovel, Srečko, *Zbrano delo*. Knj. 3. Ljubljana: DZS, 1977.
- M. M., Žensko gibanje v Julijski krajini. *Jadranski almanah za leto 1924*, str. 39.
- Marušič, Branko, *Sosed o sosedu*. Trst: ZTT = EST, 2012.
- Mon cher ami, dragi Srečko, neobjavljena pisma Srečku Kosovelu*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2007.
- Monticelli, Gabriella, Matilde Serao scrittrice e giornalista. *Storia illustrata*, n. 252 (nov. 1978), str. 106–112.
- Nagode, Aleš, Breda Šček. *Pozabljena polovica*. Ljubljana, 2007, str. 284–288.
- Pavlovič, Peter (ur.), *Naši onstran meje*. Ljubljana: samozaložba, 1933.
- Primorski slovenski biografski leksikon*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1974–1994.
- Štucin, Jože, Fanica Obid – Mirjam. *Primorska srečanja* 29 (287–288), 2005, str. 28–32.
- Terčelj, Filip, Prosvetno delo v povojni dobi. *Jadranski almanah za l. 1925–1930*, 1925, str. 37–46.

Verginella, Marta, *Ženska obrobja: vpis žensk v zgodovino Slovencev*. Ljubljana: Delta, 2006.
 Vida, P., Književno poročilo za knjigo Vzorna gospodinja. *Ženski svet* 8 (2), 1930, str. 96.
Zbornik Goriške matice: ob petinsedemdesetletnici ustanovitve. Nova Gorica: Goriški muzej, 1997.

Summary

Barbara Šatej

Penned by Slovene Women in the Goriška Region between the Wars

The article provides an overview of books and periodicals created by Slovene women between the Wars. Within the newly established Julian March, Goriška was incorporated into Italy and thus separated from the Slovene motherland. Consequently, the region had to see to its book production. A handful of Slovene publishers from the region published also several reference and literary books penned by Slovene women that in terms of numbers fell short of the male quota. Women from the region wrote also for several periodicals. The publication of *Slovenka*, the first women's periodical by women from Goriška that was prepared by Gizela Ferjančič, was a great success. In terms of content, it remained embedded into the limitations of women's traditional roles. It was published for a good year; in 1923 it merged with *Jadranka* and *Ženski svet* from Trieste, forming *Ženski svet*, which became the central women's journal for Slovene women in the Julian March.

Due to the fascist repression the production of books and periodicals came to an almost complete standstill. The survey at hand shows that, with respect to the ongoing situation in the Goriška region between the Wars, Slovene women demonstrated a considerable degree of drive and capacity and were making their presence felt. We believe that they would have achieved much more had circumstances been different.